

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені
П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

Методична розробка спеціального курсу з дисципліни

«Історія української музики»

за темою творчого мистецького проєкту.

Назва курсу:

**«Жанрові та стильові особливості вокально-симфонічної творчості
Михайла Вериківського»**

Тишкова Володимира Анатолійовича,

здобувача ступеня доктора мистецтва

кафедри оперного співу

Творчий керівник –

Народний артист України,

професор, завідувач кафедри оперного співу

НМАУ ім. П. І. Чайковського

Дяченко Олександр Миколайович

Науковий консультант –

доктор мистецтвознавства, професор,

завідувач кафедри історії світової музики

Жаркова Валерія Борисівна

ПЛАН

- I. Творча постать Михайла Вериківського в загальному культурно-історичному контексті.
- II. Жанрові особливості поеми «Чернець» як зразка вокально-симфонічної творчості композитора.
- III. Основні стильові характеристики вокально-симфонічної творчості Михайла Вериківського.
- IV. Список рекомендованої літератури.

I. Творча постать Михайла Вериківського в загальному культурно-історичному контексті

1. Перша половина XX ст. як час формування особистості митця: загальні художньо-естетичні проблеми.
2. Кременецький період життя і творчості композитора.
3. Увага до хорових жанрів й історичних сюжетів як характерна особливість творчості композитора.
4. Період навчання у Київській консерваторії. Роль Болеслава Яворського у формуванні творчої індивідуальності митця.
5. Становлення М. Вериківського як національного митця: хоровий рух в Україні у 20-х роках XX ст. як виявлення національно-культурного відродження.
6. Специфіка культурно-мистецького простору в Україні у 30-х роках XX ст. Напрямки творчих пошуків М. Вериківського в цей час.
7. Творчість композитора в період Другої світової війни. Відлуння драматичних переживань у творах митця.
8. Сутність ідеологічного конфлікту митця із владою у післявоєнні роки.
9. Національно-історична образність як «парадигмальна якість мислення» (М. Кармазін) композитора.

10. Громадська і педагогічна діяльність М. Вериківського в останні роки життя.

II. Жанрові особливості поеми «Чернець» як зразка вокально-симфонічної творчості композитора.

1. Принципи вибору жанру вокально-симфонічної поеми як такого, що дозволяє максимально наблизитись до жанру думи.
2. Спорідненість симфонічної поеми із великою оперною моносценою.
3. Особливості побудови як контрастно-складової форми твору із десяти розділів.
4. Драматургічні і формотворчі функції оркестрових розділів.
5. Особлива функція оркестрового вступу (прологу до всієї поеми і вступу до першої сцени «У Києві на Подолі»).
6. Принципи переплетіння драматургічних «зовнішніх» і «внутрішніх» шарів розгортання поетичного дискурсу Тараса Шевченка у музичному творі М. Вериківського.
7. Особливості музичного прочитання поетичного першоджерела, що увиразнюють присутній в тексті Шевченка процес народження ідеального образу України.
8. Принципи спорідненості жанру вокально-симфонічної поеми із жанром думи.
9. Специфіка функціонування принципів жанру поеми у подоланні завершеності кожного розділу наскрізною хвилею зростання емоційної напруги до ключових слів в останніх тактах твору.
10. Музичні засоби розгортання дискурсу через призму ліричного суб'єктивного бачення.

III. Основні стильові характеристики вокально-симфонічної творчості Михайла Вериківського.

1. Особливий інтерес до хорової музики, національної історії, фольклорних джерел як провідна стильова риса творчості М. Вериківського.
2. Розмаїття жанрових моделей у сфері хорової музики (звернення до хорових мініатюр із супроводом, композицій для хору а cappella, кантат, ораторій, фантазії для хору, реквієму).
3. Принципи взаємодії вербального та музичного параметрів в одному з перших його хорових творів, написаних у консерваторії – «На майдані» на слова П. Тичини (1921, друга редакція – 1956).
4. Перша українська ораторія «Дума про дівчину-бранку Марусю Богуславку» (1923) : найвищі досягнення у царині єднання слова і музичних засобів його втілення.
5. Опора на строфічну структуру як один із провідних принципів формотворення вокально-симфонічних творів.
6. Домінування діатоніка та ладів народної музики у вокальних партіях у вокально-симфонічних творах.
7. Прийоми перегармонізації, коли діатонічна мелодія отримує насичений мажоро-мінорний супровід і «розфарбовується» різними гармонічними засобами як характерний прийом гармонічного мовлення.
8. Багатогранна роль оркестру: від колористичних жанрових «замальовок» до трагічного дзвону, від «романтичних запитань» до передачі тонких нюансів психологічного стану героїв.
9. Широкий інтонаційний спектр вокальних партій.
10. Велике значення в драматургії творів інтонаційних арок як визначальної стильової риси.

IV. Список рекомендованої літератури

1. Анісов В., Серeda Є. Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка. Вид. 2-ге, доповн. Київ : Дніпро, 1976. 392 с.

2. Антонюк В. Синергетика та вокальний зміст теорії Б. Л. Яворського // Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки. Вип. 103. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 113–127.
3. Антропова Т. Київські учні Болеслава Яворського: специфіка становлення композиторських індивідуальностей Пилипа Козицького та Михайла Вериківського на прикладі аналізу камерних творів 10–20-х років ХХ століття // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 112 : Композитори і музикознавці Київської консерваторії (1913–1922 роки). Київ, 2014. С. 96–123.
4. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України : Історіо- й націєсофська парадигма / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», Ін-т л-ри ім. Т. Шевченка НАН України. Київ : Києво-Могилянська академія, 2004. 181 с.
5. Бендасюк І. Михайло Вериківський: становлення творчої особистості // Михайло Вериківський у контексті української музичної культури та освіти (до 120-ї річниці з дня народження) : зб. матер. II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24–25 листопада 2016 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець, 2016. С. 3–9.
6. Бентя Ю. Особовий фонд композитора Михайла Вериківського (з нових надходжень ЦДАМЛМ України) // Архіви України. 2012. № 4 (280). С. 76–87.
7. Бешлей М. Шевченківська тематика у творчості українських композиторів ХХ століття на прикладі творчості Михайла Вериківського // Михайло Вериківський у контексті української музичної культури та освіти (до 120-ї річниці з дня народження) : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2016 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець, 2016. С. 10–17.

8. Бибик С., Сюта І. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2005. 623 с.
9. Бовсунівська Т. Поетика Тараса Шевченка : Вибрані статті. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 224 с.
10. Булда М. Михайло Вериківський в контексті сучасних інтернет-видань // Михайло Вериківський в контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2011 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 24–30.
11. Вальчук О. Фольклорні джерела композиторської творчості Михайла Вериківського // Михайло Вериківський в контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2011 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 31–38.
12. Ван Цзо. Інтенаційно-жанрові засади українського солоспіву // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики : зб. наук. статей ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Вип. 40. Харків, 2014. С. 726–736.
13. Вериківська І. Архів Михайла Вериківського // Михайло Іванович Вериківський: погляд з 90-х : зб. наук. ст. до 100-річного ювілею / ред.-упоряд. О. Торба. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. С. 72–76.
14. Висоцька Н. Вериківський Михайло Іванович // Оксамит : Суспільство. Політика. Культура : Всеукраїнський суспільно-політичний журнал. 21 листопада 2016. URL: <https://oksamyt.org/verikivskij-mikhajlo-ivanovich/> (дата звернення 23.10.2022).
15. Відоняк Н. Семен Палій у фольклорі та в поемі Т. Шевченка «Чернець» // Дивослово. 2001. № 5. С. 16–18.

16. Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. Вип. 15 : З нагоди 200-річчя від дня народження генія українського народу Тараса Григоровича Шевченка. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2014. 220 с.
17. Войтко В. Музична спадщина М. І. Вериківського як засіб виховання учнівської молоді // Михайло Вериківський в контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2011 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 38–43.
18. Генералюк Л. Нотатки до психологічних студій над Шевченком і його творчістю // Слово і Час : наук.-теор. журнал. 2012. № 5. С. 3–19.
19. Герасимова-Персидская Н. Музыка в слове: аналитические и когнитивные проекции // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 27 : Слово, інтонація, музичний твір. Київ, 2003. С. 3–11.
20. Герасимова-Персидская Н. О восприятии музыки и постижении смысла // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 60 : Теоретичні та практичні аспекти музичного смислоутворення. Київ, 2006. С. 3–8.
21. Герасимова-Персидська Н. М. І. Вериківський : Нарис про життя і творчість. Київ : Держ. вид-во образотв. мист. і муз. літ. УРСР, 1959. 96 с.
22. Герасимова-Персидська Н. Нове в музичному хронотопі кінця тисячоліття // Українське музикознавство : наук.-метод. зб. Вип. 28 : Музична україністика в контексті світової культури. Київ, 1998. С. 32–47.
23. Глущук Т. Музично-виконавське мистецтво як об'єкт дослідження українського мистецтвознавства // Культура і сучасність : альманах / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. 2016. № 1. С. 87–91.

- 24.Грабович Г. Поет як міфотворець : семантика символів у творчості Тараса Шевченка / пер.з англ. С. Павличко. 2-ге випр. й авторизоване вид. Київ : Критика, 1998. 206 с.
- 25.Давидова О. Михайло Вериківський: пошук шляху // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 112 : Композитори і музикознавці Київської консерваторії (1913–1922 роки). Київ, 2014. С. 66–72.
- 26.Довженко В. Нариси з історії української радянської музики : у 2 ч. : дослідження. Ч. 1. Київ : Держ. вид-во образотв. мист. і муз. літ. УРСР, 1957. 237 с.
- 27.Забужко Оксана про Шевченка: «В Європі тоді ніхто ще так не писав» : інтерв'ю / провела Ю. Добуш // Локальна історія : Мультимедійна онлайн-платформа про минуле та сучасне України. 9 березня 2021. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/okšana-zabuzhko-v-ievropi-todi-nikhto-shche-tak-ne-pisav/> (дата звернення: 10.05.2023).
- 28.Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. 4-те вид. Київ : Факт, 2009. 146 с. URL: <https://www.rulit.me/books/shevchenkiv-mif-ukraini-sproba-filosofskogo-analizu-read-259472-1.html> (дата звернення: 10.11.2022).
- 29.Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. 5-те вид. Київ : Видавничий дім «Комора», 2017. 304 с.
- 30.Захарчук О. Музичний дар Шевченка // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 25. Львів : Вид-во ЛНАМ, 2014. С. 33–44.
- 31.Іваннікова Л. Ритуал прощання зі світом на Запорозжжі та поема Тараса Шевченка «Чернець» // Слово і Час : наук.-теор. журнал. 2013. № 11. С. 3–11.
- 32.Камінська К. Творчість Михайла Вериківського у контексті сучасних наукових досліджень // Актуальні питання мистецької педагогіки : зб. наук. пр. / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. Вип. 3. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2014. С. 46–52.

33. Кармазін А. Історико-культурні традиції Волині та їх вплив на формування композиторської особистості М. І. Вериківського // Музикознавчі студії інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. пр. Вип. 10. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. С. 359–367.
34. Кармазін А. Історія України у віддзеркаленні творчості Михайла Вериківського // Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. Вип. 16. Ч. 2. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015. С. 12–19.
35. Кармазін А. К. Г. Стеценко і М. І. Вериківський на перехресті двох епох // Науково-інформаційний бюлетень меморіального музею К. Стеценка у селі Веприк. 2012. № 4. С. 6–9.
36. Кармазін А. М. І. Вериківський та М. П. Мусоргський: історико-стильові паралелі творчості // Молоді музикознавці України : Тези XII Міжнар. наук.-практ. конф., 2–5 лютого 2010 / Київський ін-т музики ім. Р. М. Глієра. Київ, 2010. С. 35–37.
37. Кармазін А. Михайло Вериківський і Модест Мусоргський: історико-стильові паралелі творчості // Студії мистецтвознавчі : Театр. Музика. Кіно / НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Чис. I (29). Київ, 2010. С. 15–21.
38. Кармазін А. Михайло Вериківський: творчість в історії та історія в творчості // Україна. Європа. Світ : Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 листопада 2019 / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2019. С. 68–71.
39. Кармазін А. Національна історія в мистецьких образах як сутність композиторської творчості Михайла Вериківського : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Національна музична академія України

- імені П. І. Чайковського, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Київ–Суми, 2021. 326 с.
40. Кармазін А. Парадигма національно-історичної тематики як категорія розуміння творчої спадщини М. Вериківського // Михайло Вериківський у контексті української музичної культури та освіти (до 120-ї річниці з дня народження) : зб. матер. II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24–25 листопада 2016 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець, 2016. С. 58–68.
41. Катрич О. Стильова ієрархія та стильова концентричність – два погляди на проблему дослідження музично-виконавського стилю // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 18, кн. 7 : Музичне виконавство. Київ, 2001. С. 115–122.
42. Кияновська Л. Психологічний портрет композитора як джерело пізнання індивідуального стилю // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. Вип. 11. Київ : Муз. Україна, 2010. С. 62–64.
43. Кияновська Л. Українська музична культура : навч. посіб. Львів : Тріада плюс, 2009. 356 с.
44. Козаренко О. Бідермаєр як актуальна стильова модель української музики // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. Вип. 10. Київ, 2009. С. 86–88.
45. Козаренко О. Вплив поезики Тараса Шевченка на формування творчого методу Миколи Лисенка // Записки НТШ : Праці Музикознавчої комісії. Т. ССXXXII. Львів : В-во НТШ, 1996. С. 112–124.
46. Козаренко О. Деякі тенденції розвитку національної музичної мови в першій третині ХХ століття // Українське музикознавство : наук.-метод. зб. Вип. 28 : Музична україністика в контексті світової культури. Київ, 1998. С. 144–154.
47. Козаренко О. Сакральна творчість українських композиторів ХХ століття в контексті національних музично-семіотичних процесів //

- Καλοφώνια : Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії. Число 1. Львів, 2002. С. 150–160.
48. Козаренко О. Тарас Шевченко та Микола Лисенко: акмеологічний рівень спілкування особистостей // Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. Вип. 15 : 3 нагоди 200-річчя від дня народження генія українського народу Тараса Григоровича Шевченка. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2014. С. 20–23.
49. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови / відп. ред. І. Пясковський, О. Купчинський ; Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Львів, 2000. 286 с. (Українознавча бібліотека НТШ ; число 15).
50. Коменда О. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2020. 519 с.
51. Копиця М. Вибране : Монографічний збірник статей. Київ ; Ніжин : ПП Лисенко М. І., 2018. 374 с.
52. Копиця М. Епістологія у лабіринтах музичної історії : монографія / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ : Автограф, 2008. 528 с.
53. Кун Т. Структура наукових революцій / пер. с англ. И. Налетова. Москва : АСТ, 2001. 608 с.
54. Левченко Г. Образно-сміслові домінанти лірики Лесі Українки // Волинь філологічна: текст і контекст : зб. наук. пр. Вип. 16 : Мова і вірш. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. С. 113–124.
55. Легкун О. Внесок династії Вериківських у розвиток музичної культури України // Михайло Вериківський в контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2011 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець : ВЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 88–92.
56. Лепкий Б. Про життя і твори Шевченка. Київ : Україна, 1994. 273 с.

- 57.Лукач О. Жанрова різноманітність у музичній спадщині Михайла Вериківського // Михайло Вериківський в контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2011 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 93–101.
- 58.Маркова Е. Т. Шевченко и К. Данькевич: стилевые пересечения и альтернативы (на примере анализа оперы «Назар Стодоля») // Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. Вип. 15 : 3 нагоди 200-річчя від дня народження генія українського народу Тараса Григоровича Шевченка. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2014. С. 12–19.
- 59.Матеріали Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка, 10–12 березня 2014. Київ : Київ. ун-т, 2014. 92 с.
- 60.Миколишена Т. Перекладацька домінанта як основа успішного перекладу // Південний архів : Філологічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. Вип. 73. Херсон, 2018. С. 203–206.
- 61.Михайло Вериківський у контексті української музичної культури та освіти (до 120-ї річниці з дня народження) : зб. матер. II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24–25 листопада 2016 / Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець, 2016. 139 с.
- 62.Михайло Іванович Вериківський: погляд з 90-х : зб. наук. ст. до 100-річного ювілею / ред.-упоряд. О. Торба. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. 78 с.
- 63.Огієнко О. Історична основа поеми Т. Г. Шевченка «Чернець» // Творчі світи Тараса Шевченка : зб. статей. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 50–55.
- 64.Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ :Либідь, 1999. 447 с.

65. Пахаренко В. «Наш первий історик» (до проблеми наукового осмислення історіософії Тараса Шевченка) // Шевченкознавчі студії : зб. наук. пр. Вип. 19 : За матеріалами Міжнародного круглого столу «Всесвіт Тараса Шевченка» до 201-річниці від дня народження Тараса Шевченка (11–13 березня 2015). Київ : Київ. ун-т, 2016. С. 3–15.
66. Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка : Навколо «Москалевої криниці» : дванадцять статтів / передм. Ю. Шевельова. Київ : Факт, 2001. 384 с.
67. Пясковський І. Музично-теоретичні ідеї Михайла Вериківського // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 112 : Композитори і музикознавці Київської консерваторії (1913–1922 роки) : зб. наук. ст. Київ, 2014. С. 52–55.
68. Ребенко М. Художній переклад як площина взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних перетворень // *Studia philologica* = Філологічні студії : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Вип. 7. Київ, 2016. С. 127–138.
69. Ржевська М. Камерна вокальна творчість Михайла Вериківського кінця 10-х – початку 20-х років // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство. 2000. № 1 (4). С. 5–11.
70. Ржевська М. На зламі часів : Музика Наддніпрянської України першої третини ХХ століття у соціокультурному контексті епохи. Київ : Автограф, 2005. 352 с.
71. Романенчук Б. Шевченкові універсальні ідеї // Хроніка-2000 : Український культурологічний альманах. Вип. 39–40. Київ, 2000. С. 79–84.
72. Сабадуха В. Метафізика суспільного й особистісного буття в контексті європейської та української традиції: історико-філософський аналіз : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.05 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2021. 36 с.

73. Сабадуха В. Реконструкція конфлікту між знеособленою та особистісною парадигмами буття людини в творчості Тараса Шевченка // Психологія і суспільство. Спецвипуск : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Тарас Шевченко і сучасна національна освіта». (Тернопіль, 5–6 березня 2014). Тернопіль : Тернопіл. нац.-економ. ун-т, 2014. С. 55–61.
74. Савчук І. Борис Лятошинський і польська культура: комунікації, колаборації, концепти / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучас. мистецтва. Ніжин : Лисенко М. М., 2020. 437 с.
75. Савчук І. Естетичні реалії екзистенційного в українському модерністському мистецтві 1920-х років // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 67 : Музична культура України 20-30-х років ХХ століття: тенденції і напрямки. Київ, 2008. С. 236–243.
76. Савчук І. Камерна музика 1920-х в Україні: спроба філософського осмислення / Нац. акад. мист. України, Ін-т пробл. сучас. мист. Київ : Фенікс, 2012. 155 с.
77. Савчук І. Українсько-польські культурні зв'язки кінця 1930–1940-х на прикладі джерелознавчої спадщини Б. М. Лятошинського // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. Вип. 16. Київ : Фенікс, 2016. С. 92–103.
78. Самойленко О. Діалог як музично-культурологічний феномен: методологічні аспекти сучасного музикознавства : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 / Нац. муз. акад. ім. П. І. Чайковського. Київ, 2003. 36 с.
79. Самойленко О. До питання використання означень «комунікативний» та «комунікаційний» у науковому дискурсі // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. Вип. 38. Львів, 2013. С. 353–358.
URL:

<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/viewFile/5391/5401> (дата звернення: 25.05.2023).

80. Соломонова О. Композитор-Номо Ріденс у соціокультурному ландшафті епохи // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. ст. Вип. 75 : Композитор і сучасне соціокультурне середовище. Київ, 2009. С. 127–140.
81. Таранченко О. Художник з сучасним звукосприйманням (М. Вериківський в музикознавчих працях М. Грінченка) // Михайло Іванович Вериківський: погляд з 90-х : зб. наук. ст. до 100-річного ювілею / ред.-упоряд. О. Торба. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. С. 59–64.
82. Торба О. Слово і музика в хоровому творі // Київське музикознавство : зб. наук. ст. / Київський ін-т музики ім. Р. М. Глієра, Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Вип. 13. Київ, 2004. С. 201–213.
83. Торба О. Хорова творчість М. І. Вериківського в контексті національного стилеутворення // Михайло Іванович Вериківський: погляд з 90-х : зб. наук. ст. до 100-річного ювілею / ред.-упоряд. О. Торба. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. С. 27–32.
84. Фурман А. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології // Психологія і суспільство : укр. теорет.-метод. соціогуманіт. часоп. / Західноукр. нац. ун-т. 2012. № 4. С. 78–125.
85. Чекан Ю. Із хорової шевченкіани Валентина Сильвестрова (компаративний етюд) // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. 2014. № 1. С. 61–70.
86. Черепанин М. Михайло Вериківський: ювілей композитора на тлі сучасної епохи // Михайло Вериківський в контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада 2011 /

- Кременецька обл. гум.-пед. акад. ім. Тараса Шевченка. Кременець : ВЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 11–17.
- 87.Шевельов Ю. 1860 рік у творчості Тараса Шевченка // Записки НТШ : Праці Філологічної секції. Т. ССХХІV. Львів : В-во НТШ, 1992. С. 89–106. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sheveliov_Yurii/1860_rik_u_tvorchosti_Taras_a_Shevchenka/ (дата звернення: 25.05.20223).
- 88.Шевченко Т. Кобзар : Вибр. поет. твори. Київ : МАУП, 2004. 471 с.
- 89.Шевчук В. «Святий Чигирин» (Бачення української історії в поезії Шевченка) // Українська мова та література : газета / Міністерство освіти і науки України, НАПН України. 2000. № 18. С. 1–2.
- 90.Шип С. Музична форма від звуку до стилю : навч. посіб. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
- 91.Шурова Н. Три монологи для баса М. І. Вериківського (жанрово-стилістичні риси) // Українське музикознавство : наук.- метод. зб. Вип. 4. Київ : Муз. Україна, 1969. С. 50–66.
- 92.Щурат В. Замітки до поеми Т. Шевченка «Чернець» : передрук статті з газети «Діло», 16.07.1894 // Zbruc̣ : інтернет-газета. URL: <https://zbruc.eu/node/90661> (дата звернення: 26.05.2023).
- 93.Shlemkevich M. The Substratum of Ševčenko's View of Life // Taras Ševčenko. 1814–1861 : A Symposium. Hague : Mouton & CO, 1962. P. 37–61.
- 94.Taras Ševčenko. 1814–1861 : A Symposium. Hague : Mouton & CO, 1962. 302 p.